

Meridiana

SETMANARI DE LITERATURA, ART I POLITICA • TRIBUNA DEL FRONT INTEL·LECTUAL ANTIFEIXISTA

Any I - Núm. 32

Barcelona, 19 d'agost del 1938

Preu: 50 cèntims

MAINADA SOFRENT

Sempre m'han preocupat enormement els infants i m'he sentit colpit d'una manera profunda quan he estat testimoni d'un acte de violència envers ells.

Per un infant, ho donaria tot. Elsguardo i em penetren al cor sense voler. Són infinites les vegades que he anat darrera d'un infant espel·lit, amb el cor encongit, assetgat d'ansies de poder descobrir la incògnita de la seva vida miserable.

Els petits venedors de diaris reclamen la meua atenció constantment. Llur vivacitat

rell distribuïdor de gasolina degotava, col·locaren un pobre nen dessota, l'emparen d'aquesta essència inflamable, mentre ell reia en veure l'efecte que feia als seus companys, i després, un d'aquests, per a completar la broma, li apuntà un llumí encès, morint cremat l'infantó entre les rialles dels altres que havien celebrat amb crits de joia malsana l'espectacle d'aquella tiara humana corrent carrer amunt. Va impressionar-me tant aquesta notícia que el diari donava amb un parell de línies, que ni vaig poder anar a sopar, passant un viatge turmentat pel meu pensament, el qual no parà ni un moment de projectar sobre el meu cor la visió d'aquella barbaritat inconscient. Molts dies calgueren perquè pogués esfumir, amb la força de la distracció, aquell espectacle horrorós, que no havia vist, però que, de tant en tant, desfilava encara pel lleng del meu pensament.

Una altra vegada, també a Madrid, vaig sentir-me novament impressionat per la tragèdia d'un infant. Estàvem a punt de sopar al famós restaurant "Lardy". Entre els comensals hi figuraven personalitats de la política espanyola. Al meu costat hi havia el director d'un diari madrileny que, entre les converses preliminars de l'apat, em digué, allargant-me un periòdic:

"Lea eso y dígame si no hay motivos para perder el apetito".

D'una llambregada, vaig mirar el retrat d'un nen de dotze anys i llegit el que deien les ratlles escrites al peu de la fotografia. Es tractava d'un suïcida promogut involuntàriament per un pare en obligar el seu fill a empenyorar-se els pantalons de les festes. Entre llàgrimes, aquell noi va fer el que li van manar, però en haver-se de desfer de la peça de roba per a ell més preuada, va copsar tota la grandiositat de la misèria de casa seva, no podent consolar-se'n i posant fi a la seva tendra vida amb el tret d'una pistola que el seu pare guardava al fons d'un bagul. Això va trasbalsar-me tant, que no vaig tenir esma d'engolir cap de les menges que van anar desfilant per aquella taula.

Ha estat enredades tot el que he intentat per a sostreure'm a la pena que s'apodera de mi, quan de la infelicitat d'un infant s'ha tractat. No puc estar-me de pensar sempre, quan passo pel costat d'un vaillet pobre, en totes les penes que un infant pot passar en un ambient en el qual la necessitat sotja els mals instints dels grans, fent recaure llur malhumor sobre les criatures indefenses, i em vénen a la memòria aquestes paraules d'Alexandre Dumas: "Només hi ha un ésser veritablement interessant que mereixi que en tot moment, sense parar, sense restricció, sigui socorregut, perquè pot ésser sempre dissolt sense haver estat mai culpable: és l'infant".

En les grans ciutats que he conegut, he cercat sempre els barris baixos, en els quals el vici és mestre, per a diluir el meu sofriment veient com s'illumina el petit rostre, d'un infant en passar-li la mà pel caparró, maniyagament, havent, però, d'accontentar els meus anhels de patir per ells penetrant llur vida a través de la cara;

car, petits com són, no en trobeu cap que us reveli obertament el drama de casa seva.

Desfila pel meu pensament una processó de mainada colgada per la misèria de les gran ciutats. Whitechapel de Londres, Drassanes de Barcelona, Villette de París, Sankt-Pauli d'Hamburg, Galata de Istanbul, Landwehrstrasse de Berlín, i altres on les vides dels infants he vist que s'hi fanien com la cera. Totes les tragèdies infantils, tots els atemptats a llur candor, totes les coses tristes de la meua infantesa, tots els actes profanadors de les vides en creixença i dels quals he estat testimoni, resten latents al meu cor, com una pena inabocable.

L'infant ha estat sempre per a mi un motiu d'afecte i de preocupació, i en totes les coses que he viscut i que he vist se n'hi perfila un, perquè la tendresa que tinc la pretensió d'haver conservat sempre en el meu cor, i que no s'ha adulterat ni al contacte de les coses més dures, és d'una amplitud infinita, d'una profunditat inefable, que s'ha dilatat singularment quan, amb el record de la meua infantesa concentrada, m'he començat a veure les tristes dels infants que se m'han apropiat.

Si tots els homes es recordessin de quan eren petits, la vida dels d'ara seria bona. La humanitat tota els donaria el caliu que no han trobat prop dels qui els han llençat a la vida i que no saben amagar penes als seus fills per eixerriament del cor, puix el que menys, àdhuc el que és capaç d'atemptar contra el proïsme, s'entendria davant d'una criatura. Què serà, doncs, aquell que l'assassina, que la fa patir, que la fa servir per a apaivagar els seus repugnants instints sensuais, com veiem freqüentment en aquestes revistes franceses que relaten crims afrosos, mercaderies vergonyoses, intrigues bandarres i baixeses inconfessables, que es lleixen amb el cor arrupit i que molts oblidem en girar una cantonada, mentre que el mal que han fet a l'infant resta, subleva i no s'oblida, com no oblidem, en arribar a homes, el mal que ens feren quan érem petits, ferint-nos encara que sols hagi estat la sensibilitat amb un càstig immerescut o amb una plantofada inoportuna que a voltes se la mereix el que la dona.

Per acabar, transcrivim uns mots del doctor Alexis Carrel, membre de l'Institut Rockefeller:

"Cap ésser humà té el dret de procurar a un altre ésser humà una vida de misèria i encara menys de procrear infants destinats al sofriment."

ELS BOMBARDEIGS CONTRA LES POBLACIONS CIVILS

per J. ROURE-TORRENT

Han arribat a Tolosa de Llenguadoc els militars anglesos Smith Piggott i Lejeune, que constitueixen la Comissió d'enquesta nomenada pel govern britànic per a investigar l'objectiu perseguit en els bombardeigs de poblacions de la reraguarda. La Comissió, que ha començat ja la seva comesa, es traslladarà a les poblacions atacades cada vegada que ho sollicitin el Govern de la República o els insurgents i trametrà un informe imparcial al Foreign Office per tal que es pugui veure si l'objectiu perseguit en el bombardeig era militar o bé cercava tan sols causar danys i terroritzar els no combatents.

L'atmosfera internacional cada dia s'acclaireix més en el que fa referència a la nostra guerra. No ens hem de formar encara massa il·lusions, però tot fa preveure que les velles democràcies, conscients que el triomf del feixisme a Espanya significaria el probable anorreament de llur pròpia existència — Mussolini ha dit de manera ben clara que l'agressió contra els pobles hispànics no era sinó un extrem del seu programa abassegador —, volen acabar amb aquest perillós estat de coses. La constitució de la Comissió d'enquesta sobre els bombardeigs aeris n'és una bona prova. Hom considerarà que calia la conformitat d'ambdues parts en lluita, però els rebels li negaren l'aprovació; això no obstant, la Comissió ha estat constituïda, cosa que significa el reconeixement que la criminalitat és característica dels feixistes i, també, que els governants de Londres actuen amb més energia.

Els comissionats podran veure bé el procedir d'uns i altres. I podem assegurar sense por d'equivocar-nos que mai no es desprendran conclusions acusatòries per a la República espanyola.

El feixisme, en canvi, només pot actuar practicant els mètodes de la guerra totalitària, implantada pel general Ludendorff a Bèlgica quan la conflagració europea i elevada a doctrina per Mussolini, Hitler i el militarisme japonès. "Aquesta guerra és la que escau a l'enlairat nivell de la nostra civilització", ha dit no fa gaire la revista nazi "Militär-Wochenblatt", òrgan oficial de l'exèrcit alemany. El feixisme

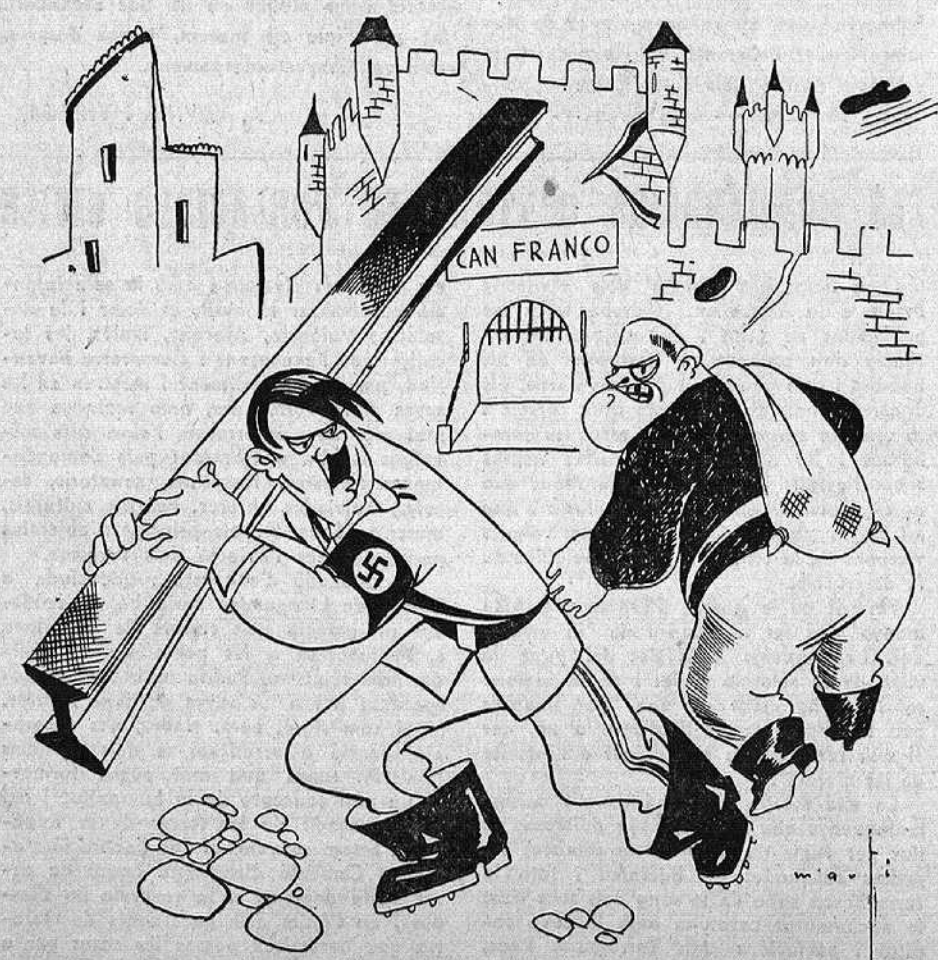
ha sentat el principi de la destrucció sistemàtica de les poblacions de reraguarda, tant les properes com les més allunyades del front, i de portar la mort entre els no combatents, principalment entre els infants, les dones i els vells.

La teoria de la guerra total no és tan sols una cosa formulària. La trista experiència ens ha palesat que és un fet real que s'ha portat a la pràctica en totes les oportunitats; els estralls causats en les reraguardes pel mètode preconitzat pel feixisme, fa sagnar abundantment. La guerra total es manifesta sota tres aspectes distints, que són executats conjuntament: la "neteja social" de les poblacions ocupades, que consisteix en l'eliminació de les persones desafectes a la seva ideologia i àdhuc de les que són acusades d'indiferents o neutrals i en la realització d'accions "exemplars" a títol d'escorment; la destrucció de les ciutats, viles i llogarrets propers al front, amb la matança premeditada del major nombre possible de llurs habitants, per tal de crear un pànic que pugui facilitar l'operació guerrera; el bombardeig sistemàtic de totes les poblacions de reraguarda a fi de sembrar la mort entre l'element civil, desmoralitzar l'agredit, dificultar les seves activitats i, si és possible, destruir algun objectiu militar. Hitler ha predicat aquests mètodes i el principi de la guerra en el seu "Mein Kampf" i en els seus discursos; Mussolini ha cantat el goig del combat i l'entronització de la guerra i ha dit que considerava el millor dels elogis que se li han fet la declaració que és un home sense escrúpols.

Amb aqueix procedir els feixistes volen esparcir l'agredit i forçar-lo a rendir-se. Però els pobles hispànics, enmig del dolor, amb les carns horriblement nafrades, amb el dol més pregon en el cor, resisteixen la criminalitat feixista i mantenen una moral magnífica; la guerra totalitària, lluny d'intimidat-los, abriva llur resistència i els dona una major empena per a continuar la lluita fins a l'expulsió dels invasors i la consecució del triomf.

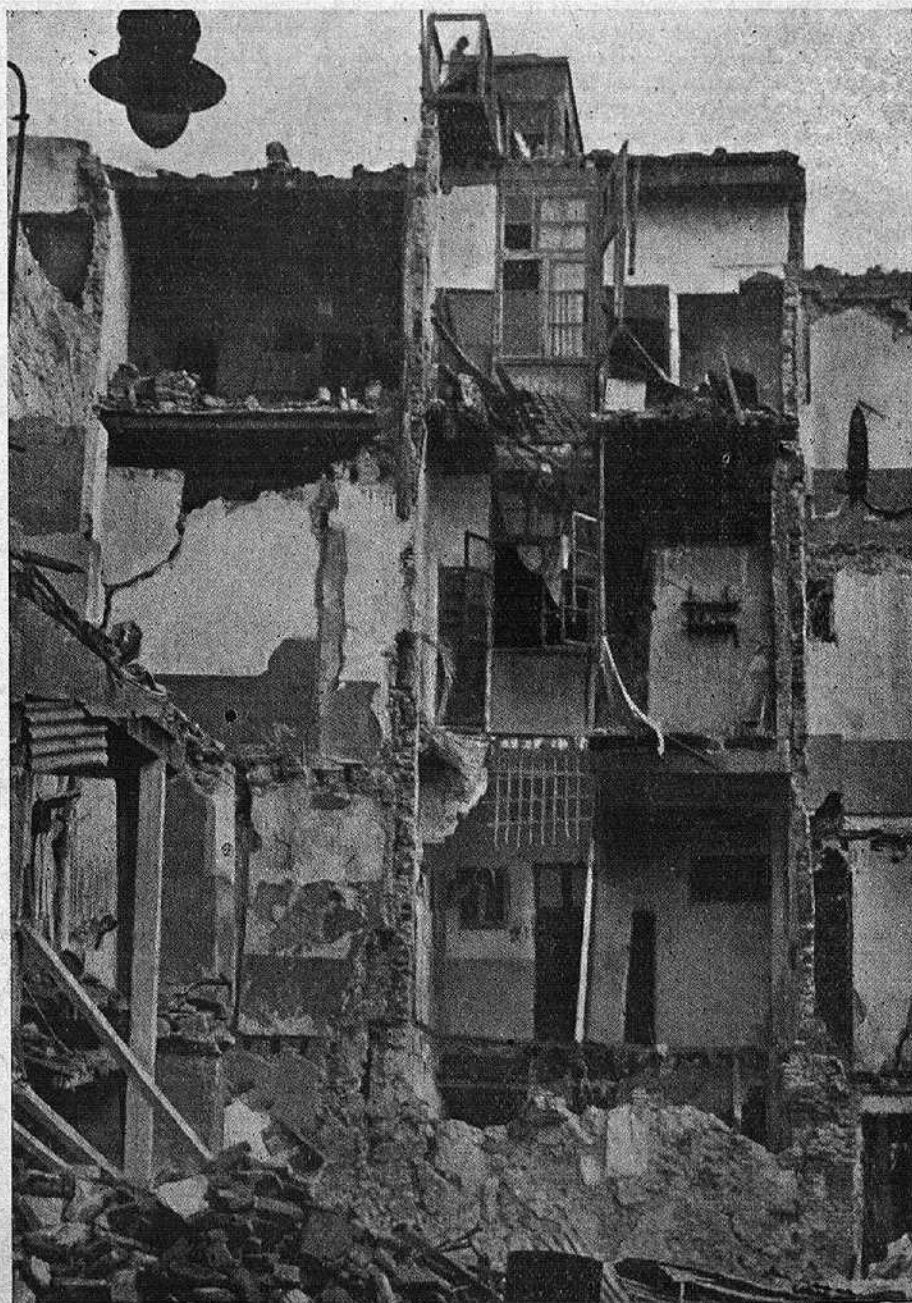
La guerra totalitària es fa sentir cada

(segueix a la pàgina segona)

ALTA ESCOLA, per MARTI BAS

—Vés-hi; encara hi deu quedar alguna cosa.

HAN PASSAT ELS BARBARS

LLETRES DEL FRONT

DE LA RIBERA AL BAIX EBRE

En aquests quinze dies que dura la nostra ofensiva d'enllà de l'Ebre, si ens haviem d'atènyer als comunicats oficials — d'altra banda, prou exactes — el nostre entusiasme per l'èxit de les operacions no trobaria aturador. Cal conèixer la situació geogràfica del terreny reconquerit, no oblidar les dificultats que representa el travessar un riu com l'Ebre, i, sobretot, no negligir els resultats morals d'una davallada com la d'Aragó, per escriure un comentari escalfit i adaptat a les circumstàncies.

Cal, però, no ésser massa optimistes, ni caure en pessimismes forassenyats. Resseguir, riba de l'Ebre avall, fins a la desembocadura, on mar i riu s'abraçen, encara nostres, catalans som sempre, us dona una emoció pregonia, que gairebé no podeu contenir. No us importa saber que, en alguns indrets, la riba dreta no es trobi encara en poder dels feixistes i que, el menor descuit us pot ésser fatal. Aneu fent via lleugers, esmunyint-vos en les ziga-zagues de la carretera, sense fer cap mena de cas dels crits que us vénen des de l'altra banda i sense acotar el cap si, per sobre vostre, un xiscle us avisa la presència de l'enemic. Només us manté el desig fet esperança de continuar, continuar cada dia per tal que la petita extensió de terreny català que l'enemic encara trepitja, ben aviat pugui ésser nostra novament.

Atureu-vos un moment, quan sigueu en qualsevol col·le de la carretera, i quan el vostre esguard contempli aquelles muntanyes, verdes i blaves com el cel desenteixit de núvols que les emmantella, la vostra esperança serà feta realitat. És l'hora de l'optimisme. I us hi llurareu a pler, sense adonar-vos que els "Paves" són a tres mil metres damunt vostre i que els motors alenteixen, i que, al cap d'una estona, centenars d'explosions us avisen que la metralla intenta aturar el nostre avanç. Després, quan els nostres antiaeris desapareixen consecutivament als aligots, aquests fugen i només una gran fumareda arriba fins a vosaltres, per tota "consequència".

Després, encara, el vostre esguard s'anirà adonant dels indrets que us envolten. No veureu res més que ruïnes. Des de Mora d'Ebre fins a mar, els camps són deserts i les poblacions cementiris. L'ombra tràgica de la guerra, d'aquesta guerra feta a mida de les mentalitats italo-alemanes, us seguirà per tot del vostre camí. Els camps ubèrrims del Priorat, fins al moll de l'entranya, són pous immensos de silenci i de mort. Falset, Mora, Ginestar, Benisanet, Rasquera, etc., són més ombres del que foren. Els feixistes, que no han pogut aturar l'embranchement del nostre Exèrcit, emprant la venjança per sistema, i la destrucció per norma de conduc-

ta, hi han abocat centenars de tones de metralla. És, ara, l'hora del pessimisme. Per entre l'espai que hi ha del pessimisme a l'optimisme, els nostres soldats segueixen avançant. La lluita continua dura i brutal. L'aviació al servei de l'invasor, no reposa. Totes les muntanyes s'estremeixen, i les poques cases que encara s'aguanten, aviat seran, també, ruïnes.

Hom ha lloat, dins i fora de casa nostra, la gesta magnífica de l'Exèrcit republicà que ha travessat l'Ebre. S'ha enaltit la tècnica del comandament i la moral extraordinària del soldat. Cal, però, per a conèixer una altra cosa a fons, viure, encara que només siguin hores, la vida d'aquest front.

Travessar l'Ebre, ara que l'enemic és a vint quilòmetres de distància no és cosa gens difícil. La tasca dels pontoners, que mai no s'interromp, us aplanarà les dificultats, i malgrat que els avions ronsegin per tota la línia, l'Ebre és una carretera per la qual passeu tranquil·lament. Trobareu, en aquest front de la Ribera, soldats de totes les edats, la major part catalans. Homes fets. Entrats a la trentena. Homes responsables, en bona quantitat. Parleu-los, si us plau, de l'operació arriscada, duta tan a feliç terme. Us respondran satisfets. No els notareu, però, aquella mena d'optimisme incongruent que a la rera guarda es respira quan la guerra marxa bé.

Manca d'entusiasme, direu? No. Responsabilitat. Serenitat. Aquests soldats que han travessat l'Ebre, viuen la joia de dins. No oblidem que gairebé tots són catalans. No oblidem, tampoc, que lluiten dintre Catalunya i que l'enemic encara "governa" en un reduït tros d'ella. La responsabilitat d'aquests soldats, que encara guaiten l'enemic com trepitja terra catalana, els priva de mostrar-se massa alegres. Senten l'urc, alguns d'ells, de l'enyor. Per les planes del Montsià i en les serralades de Beceit, molts hi van deixar parents i amics. I mentre aquests parents i aquests amics no siguin tots ells lliures, aquests soldats que lluiten a la Ribera no reflectiran l'optimisme i l'alegria del triomf. Tampoc, però, els veureu pessimistes. No ho foren quan aquella nit memorable arribaven a Corbera, entre les ombres i sense saber quants eren els enemics que trobarien. No ho foren, tampoc, quan continuaven avançant. No ho seran mai, aquests soldats, pessimistes. Sospesos, només, la importància de cada minut, i dins de cada minut, se senten més homes, cada cop més responsables d'ells mateixos.

I aquest fenomen l'observareu des de la Ribera al Baix Ebre. Terres de Catalunya, alliberades algunes, i que volem també alliberades les que encara no ho són.

J. CID I MULET

RECORDS D'UNA GESTIO DE JOSE SALMERON

Amb motiu de la mort de José Salmerón i García, republicà d'illustre cognom i d'excel·lents qualitats, hom ha alludit el paper que ell va tenir, l'any 1930, en les negociacions preparatòries de la reunió de Sant Sebastià en la qual va ésser signat, amb intervenció dels partits catalanistes republicans, el famós pacte revolucionari que tanta influència havia de tenir en la caiguda de la monarquia.

Aquella gestió de Salmerón mereix, en veritat, d'ésser recordada i lloada. Així ho he fet jo públicament en diverses oca-

sions i en diversos llocs. I ara que la mort de l'enyorat amic me'n dona l'avinentsa, completaré les meves explicacions anteriors amb algunes dades interessants que, a despit del temps que ha passat, no han estat encara divulgades.

José Salmerón va venir a Barcelona, pel mes d'agost del 1930, a fi de fer un últim esforç en el sentit d'una intel·ligència entre els partits catalanistes republicans i el republicanisme espanyol de caràcter a una acció contra el règim monàrquic.

I va complir la seva missió amb tanta discreció i amb tanta intel·ligència, que va endur-se'n una contestació afirmativa a la seva demanda d'assistència a la reunió, que se celebrà a Sant Sebastià, el diumenge dia 17 d'agost.

Feia poc temps—cinc o sis setmanes—que Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya s'havien negat a entrar dins una nova Unió Republicana espanyola i a signar unes bases que van trobar inacceptables. Però havien deixat la porta oberta per a la cooperació a un esforç concret que tingués garanties de serietat i probabilitats d'èxit.

A proposar un esforç concret veia José Salmerón a Barcelona. Els qui el van trametre ací no li van saber explicar prou bé la posició dels catalanistes republicans. Li havien dit, en efecte, que aquests, encastellats en la qüestió de Catalunya, no volien contribuir a la lluita contra la monarquia espanyola. I ell, José Salmerón, els demanava que canviessin d'actitud, tot invocant el nom del seu inol·lidable pare, que per defensar la justa causa catalana havia sacrificat, a les darreries de la vida, la seva posició en la política espanyola.

En la llarga conversa que vaig tenir amb Salmerón (que anava acompanyat de Ramon Noguer i Comet) vaig exposar-li la veritable posició dels catalanistes republicans. "Nosaltres — vaig dir-li — estem

disposats a contribuir al moviment, però no a un moviment fet de qualsevol manera i en el qual intervingui gent tarada i sospitosa com certs lerrouxistes, amb Lerroux al davant. D'altra banda, hom de puntualitzar bé la qüestió de Catalunya, que per a nosaltres és més important encara que la de la República. No podem córrer el perill de trobar-nos que, triomfant la República, aquesta fos unitària i ajornés fins qui sap quan el reconeixement de l'autonomia catalana. La nostra tesi és que, en allò que afecta a Catalunya, la proclamació de l'autonomia ha de coincidir amb la proclamació de la República. (De la mateixa manera ho va entendre Francesc Macià el 14 d'abril del 1931.)

Salmerón no va contradir les meves indicacions. Però va objectar-me que tot allò que jo deia podíem discutir-ho a la reunió de Sant Sebastià.

"Per la part que em toca — vaig afegir — jo sóc partidari de la tramesa de representants nostres a Sant Sebastià. Però el previnc que, si hi assisteixen, demanaran les garanties a què m'he referit. Del fet que siguin o no donades dependrà la nostra actitud ulterior."

La conversa, cordial i lleial, va recaure després entorn de la persona de Lerroux. Vaig declarar que els catalanistes republicans no tenien cap confiança en el revolucionarisme d'aquell aventurer i que demanàvem que fos exclòs dels llocs de veritable direcció revolucionària.

José Salmerón va tenir un sobresalt. "Això sí que no podrà ésser!", va replicar. I tot seguit va contar-me que precisament la reunió de Sant Sebastià era deguda a un oferiment de cooperació revolucionària que havia estat fet a Lerroux per un almirall, dispost a revoltar-se amb l'esquadra que al cap d'alguns dies havia de fer maniobres al Cantàbric. "¿Com volem que prescindim de Lerroux—va seguir dient— si és per conducte d'ell que tenim aquest importantíssim element a la mà?"

Jo vaig mostrar-me escèptic respecte al cop de l'almirall, el qual, segons Lerroux, havia promès, entre altres coses, de bombardejar el palau reial de Donostia. Salmerón va confessar-me que ell tampoc no creia en Lerroux i que considerava arriscat de donar-li un paper de primer ordre en el moviment.

"Doncs, per què — vaig insinuar — no fem tots plegats de manera que Lerroux, amb tot i el cas de l'almirall, no ocupi un lloc des d'on pugui fer mal?" Salmerón va fer-me més confessions de la seva antipatia per Lerroux. "Mai no podrà oblidar — va dir-me — el mal que va fer al meu pare."

Ja ens havíem alçat per posar terme a la conversa, i jo encara vaig tornar-li a dir: "Amb Lerroux a la direcció del moviment, el fracàs és segur, i no crec que els catalanistes republicans hi volguessin intervenir."

No era pas jo sol el qui tenia aquesta opinió. Es va donar el cas, en efecte, que en constituir-se dies després els diversos comitès d'actuació revolucionària, Lerroux va ésser eliminat del veritable lloc de direcció i embotellat en un lloc secundari. Bé prou que ell mateix, temps després, se'n va plànyer amargament.

A. ROVIRA I VIRGILI

CAMI D'EXTREMADURA

No fa molt parlava d'alguns viatges que havia fet al front de Llevant. Poc podia suposar que, a no trigar, n'havia de fer un que batria tots els antics records. Aniria, en condicions semblants, de València al front d'Extremadura. Viatge de més de set cents quilòmetres, realitzat en dos dies i mig.

Sortirem a la nit de València. Dalt del camió descobert, ens vàiem de tapar amb la manta, perquè fresquejava vivament. Sota el cel estelat, travessàrem ràpidament la «provincia» de València. I a plena llum d'albada, ens aparegué el bell puig de Montesa, amb el castell al capdamunt i el poble ascendint per la seva falda. Després vingueren les poblacions similars de Muixent i Ontinyent; totes amb una lleu fumerola damunt dels teulats, que a la puríssima llum matinal, semblaven torterols d'encens.

En aquesta hora, per bé que ja començava a sentir la fatiga d'anar comprimit en el camió, el paisatge era tan viu que em despertava l'esperit amb la seva bellesa austera. Passat Alacant, tiràrem vers Albacete. En aquesta direcció, el paisatge cobrava, encara, més austeritat.

Em sento decantat a dir que aquesta mena de paisatge té la seva expressió més alta quan s'entra a Almansa. Qui sap si per ésser essencialment oposat al de Catalunya o al de l'Horta valenciana, em féu major efecte. El cert és que m'impressionaren molt aquelles grans línies del paisatge; línies d'una sola tirada que abastaven gran part de l'horitzó; aquelles rectes dels solcs que es perdien en la infinita llunyania, al capdavant d'un dels quals s'aixecava un pollanc solitari i altíssim; aquelles corbes extensíssimes que acorden, en l'horitzó, la plana amb la muntanya que domina Almansa; aquelles muntanyes, en fi, d'un color com d'acer, brillants en mig de la immensa muesa del terreny, em feien sentir auster, i per bé que aquesta condició no m'és estranya, ara la sentia molt més, degut al contrast que feia amb l'horta que acabava de deixar. I contemplant-lo, m'explicava més que mai els grans mistic castellans. Ja que són d'un mateix ordre, la seva ànima i la d'aquest paisatge. Dues o tres característiques dominants i fortes, i res més. Una recta i unes corbes dilatades infinitament, que semblen rectes, constitueixen tot el paisatge.

Aquesta monotonia de les línies, es complementa amb la de co-

lor. La plana d'Almansa, com la de Xinxilla que s'estén fins Albacete, tenen de prop el color ros dels rastolls i dels gabellons segats; totes dues, al bat del sol, agafen en la llunyania reverberacions vaporoses que fan pensar en les mars en calma de l'estiu.

Fins aquí, veus encara, en mig de l'extensió pelada, algun arbre. Passat Albacete, el paisatge es torna a cada pas més pobre. Fins les xarparres i les carraques desapareixen del tot. Es passa per la Manxa, per Ciutat Real. Sempre al bat del sol, que és intens, irresistible, de des que es lleva fins que es pon; sempre sota l'escomesa del ponent abrasador que corre per aquelles planes, seques i ermes, aixecant remolins de pols, com mànegues d'aigua.

I ve la desfilada de les terres bladeres, que aquest any només han arribat a fer créixer l'espiga neulida un pam i mig sobre la terra. En alguns llocs, dones amb vestimenta que recorda la dels esquimal, l'estant segant. La nostra caravana de cotxes — prop de dos cents — s'atura, sovint, en mig de la carretera. Allà, no cal que hi esperis l'ombra d'un arbre. Mires a totes bandes i no en veus cap. Una de les parades la farem prop d'un cortijo. Ens hi encaminarem, per tal de menjar alguna cosa sota un arbre de fulla exigua. La gent de la casa ens portà cadifres i aigua del pou. Mentre menjàvem, la dona de la casa, ja vella, plorava silenciosament pels fills que tenia fora i ens anava mirant. L'home seia separat de nosaltres, escoltant-nos, però sense dir una paraula. Estranyat d'això, li vaig preguntar si hi havia regadiu. Em va dir que a l'altra banda hi havia una vega. Però no en vaig treure gran cosa més. I jo posava en el seu lloc un pescador o un pagès empordanès i m'imaginava el molt que hauria dit mentre els seus hostes haurien menjat.

El segon dia de viatge, el capvespre ens agafà passat Puertollano, quan ens acostàvem a Almadén. El paisatge aquí torna a canviar i es fa més interessant. Petites muntanyes de roques agudes, i de color mineral, li donen un to fort. Es veu més vegetació; ramats de vaques i bous; barrets cordobesos. En la viva rojor del ponent, enllà de la carretera que seguïem, es destacava netament un puig, solitari com una piràmide. No trigà a fer-se fosc, però, i encara correguerem gran part de la nit, fins que a la matinada arribàrem, i descendírem, a les envistes de Cap de Bou (Badajoz).

Josep SOL

ELS BOMBARDEIGS CONTRA LES POBLACIONS CIVILS

(Ve de la pàgina primera)

dia als llocs més remots dels territoris lleials a la República. Gairebé totes les poblacions de gran i de mitjana importància han conegut els esvorancs de les bombes i dels obusos en els seus barris, els enderrocs han obstruït tots llurs carrers i la sang ha xarbotat damunt totes les llambordes i ha deixat llargs rastres negres sobre l'asfalt; pocs són els ciutadans que no sàpiguen els efectes d'un explosiu o que no hagin plorat la mort d'éssers volguts víctimes de la criminalitat dels paladins de la destrucció.

Parlant de la guerra d'Espanya, a Alemanya s'ha fet la lloaça de "la utilitat dels bombardeigs aeris des del punt de vista de la selecció racial i de la higiene social" i ha estat dit que "poc importa que la bomba toqui l'objectiu o no, car el que interessa és que caigui a l'interior de les ciutats".

La vila màrtir de Madrid; els misers malaguens que abandonaven dalerosos la llar per fugir de la barbàrie feixista; les pedres calcinades de Guernica i tota la terra basca xopa de la sang dels seus fills; la nacionalitat catalana amb la seva capital i poblacions com Tarragona, Reus, Tortosa, Falset, Figueres, Flix, Palamós, Blanes, Badalona, Mora d'Ebre, Granollers i tantes altres constantment agredides en

els llocs més diversos i amb la sola intenció de sembrar la mort, el dolor i la desolació; València, Alacant, Nules, les localitats de l'exuberant i clara terra lleoniana, parlant eloqüentment i mostrant en les seves carns torturades, amb marques que mai més no s'esborraran, l'obra dels salvatges de l'aire tramesos pels comandaments feixistes. Hospitals, sanatoris, escoles, barrades obreres, centres culturals, mercats; heus ací els principals objectius perseguits per l'aviació dels invasors.

La Comissió d'enquesta residenciada a Tolosa de Llenguadoc faria bé de realitzar un passeig pels carrers de Barcelona i traslladar-se a les poblacions "preferides" del feixisme. Podria tenir un bon antecedent per a les seves gestions futures. Sigui com sigui, però, tindrà, per desgràcia, ocasió d'horroritzar-se dels mètodes feixistes, sense que mai pugui formar-se un mal concepte de la humanitat i del lleial procedir de les forces de la República. Estem convençuts que l'actuació d'aquesta Comissió d'enquesta haurà de pesar profundament, si la covardia no s'imposa, en l'ànim dels governants democràtics que necessiten palpar les coses per a mig convèncer-se de llur existència.

J. ROURE-TORENT

EL QUE RECORDEN ELS CARRERS DE L'EX-VILA DE GRACIA

Quan el pintor Urgell, en el seu taller, ens parlava de l'autor de «La Dama de les Camèlies», de Sarah Bernhardt i de les bruixes de Barahona

Modest Urgell fou un gran pintor català. La seva figura es presta a tota mena de comentaris erudito-intellectuals i a les expressions líriques. Lliurat en els dibuixos al silueteisme romàntic. Menys romàntic d'allò que es creu. No cal deixar-se convèncer per la retòrica pictòrica. No solament, i en el fons de la seva obra, és Modest Urgell realista, sinó que conté en dosis mínimes, però actives, el verí de tot allò que és massa real.

Modest Urgell, nascut el 1839, sense cap mena de vocació es dedica a la pintura. La seva veritable passió és el teatre. Així com molt jove funda a Girona el Museu, a Barcelona cap a l'any setanta, deixa fundat el «Conservatorio Odeón», on va conèixer Marta i Maria Vives, Coroleu, Vidal Valenciano, l'actor Conrad Colomer, Josep Feliu i Codina, com també Teodor Bonaplata. Anys després, aquest va estrenar «Mar i Cel», de Guimerà, i aquell donà a conèixer en el darrer decenni del segle passat, dues obres escèniques populars que, al meu criteri, són impecables: «La Dolores» i «Maria del Carmen».

Modest Urgell, intimà com amic amb les actrius Teodora Lamadrid i amb Matilde Díez, i amb els actors Arjona i Pere Mata, així com amb el meu padrí, Rafael Calvo. De quan jo era noi recordo el pintor Urgell, en els «camerinos» de Carlota de Mena i d'Antonio Vico, Cambres d'artistes — la bona època dels grans artistes del teatre — que també freqüentaven el desbordant enginy d'Albert Llanas i el periodista Josep Maria Pascual, emmagatzemador de tota mena d'anècdotes.

Havia estat molt amic de Modest Urgell i recordo que en aquell taller que el pintor tenia instal·lat, en la casa número 22 del carrer de Padilla — avui Aulèstia i Pijoan — de l'ex-vila de Gràcia, li havia escoltat coses molt curioses. També recordo que pels volts de l'any 1902, Josep Maria Xiró va pintar en aquell taller la «Fantasia Nietzscheana» així com en l'any següent «La mort del sol». Cap al tard recalaven en el taller d'Urgell el seu fill Ricard i aquell bon amic meu, evocador en les seves teles d'interiors romàntics, que es deia Martí i Garcés. Pintor del plafó que representa la monaca biblioteca del Monestir de Poblet i que podeu contemplar en un dels murs del Saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat de Catalunya.

En aquell artístic recó gracienc quan es feia fasc, Modest Urgell ens evocava com era aquell «Atelier Leygue» que tenia a París, en el Boulevard Clichy. «Era un taller únic — anava dient el pintor de «El Pedregal» — i quan a darrera hora de la tarda restava convertit en ombres i únicament la taca del foc de l'estufa recordava la llum i el color, prenent poderós relleu les frases d'acer d'Alexandre Dumas (fill), la veu de Mounet Sully i les detonants rialles del pintor Corot el qual per a mi ha estat el primer paisatgista de tot un segle».

«I com era Corot — preguntava Martí Garcés — quina mena de caràcter tenia?»

«Alegre, molt alegre i una mena de barret de rialles — responia Urgell. Afegint: Quan tenia vuitanta anys, Corot cantava i ballava com una criatura. Sens dubte que hauré sentit parlar de les extravagàncies de Sarah Bernhardt, no és cert? Doncs, us dono paraula, que en la meua època de París, Paco Miralles, el pintor, i jo, comprovàrem que la gran actriu arribà a obtenir un permís especial per a poder passar les nits en el cementiri del «Père Lachaise». No sé pas com s'ho va fer per guarnir-se un dormitori dins de la capella d'un panteó amb reixa les claus del qual guardava ella sola.»

Altres tardes, Modest Urgell ens parlava de les bruixes. Era un dels seus temes favorits. Havia pintat i dibuixat bruixes cavalcant cama ací i cama enllà en les seves escobres i anant i venint a centenars de l'aquelarre.

«Però, escolteu, Urgell, és que hi ha bruixes? — li preguntàvem. I el pintor ens responia seriosament: Si n'hi han!... Escolteu, a Sant Telm rondinen a l'hora baixa, i a Tamarit, quan som a mitja nit, fan sonar les campanes. Quan era vailet, en el Molí d'Amer, vaig veure com, creient-la una bruixa, els veïns del poble lapidaren a pedrades una pobra vella. El poeta Hartzenbusch prengué com a base d'una de les seves obres, em refereixo a «La redoma encantada», la tradició del Marquès de Villena.

Modest Urgell, el pintor de «Les bruixes de Barahona», de «Sense aigua» i de «El Pedregal», famós quadre que va obtenir medalles en les Exposicions de Múnic i Brussel·les, tala que va adquirir la família Rocamora, publicà l'any 1899 un article, titulat «Los muertos hablan». Tal com ens el recordava Urgell, esdevenia entretingut, sobretot pel seu final inesperat.

Urgell, deia: «Jo, contra l'opinió de Leopold Ales «Clarín», que els morts no senten, ni veuen, ni entenen, segueixo sostenint que els morts no tan sols veuen, entenen, senten i parlen, sinó que escriuen i compleixen com «complets cavallers». Us ho explicaré. Tres dies després de mort el meu gran amic, l'escenògraf

Francesc Soler i Roviro, el desembre del 1900, a les sis del matí, entrava en el meu estudi, un criat, lliurant-me una lletra: «Per vostè, senyor Modest», — diu — i va esperar que la llegís. Vaig obrir el sobre, a dins hi havia un bitllet de mil pessetes i amb elles aquests breus mots: «Prego l'amic Urgell que signi l'adjunt rebut i en pau. F. Soler i Roviro». Vaig signar i en preguntar al criat com i quan i qui li havia lliurat la lletra, va respondre: «Aquest matí en obrir el «secrétaire» que hi havia en el taller del senyor Soler, apareix aquesta lletra i com en el sobre es llegeix la paraula «urgent», tot seguit l'he portada. Això és tot».

Modest Urgell pintà una sens fi de quadres i sempre es manifestà com excellent amic dels seus amics. Quan el traspassà Vayreda, el nostre pintor de bruixes i cementiris deixà escrit en «El Murciélogo», que és el llibre de memòries d'Urgell: «Vayreda, nuestro primer paisajista, el poeta de los campos, tan honrado y leal como sincera fué su pintura, ha muerto. Nunca olvidaré sus atinados y oportunos consejos, ni aquellas excursiones sobre nieve pintando a la intemperie, sin percatarnos de temperaturas, a pesar de diez grados bajo cero. Muerto Vayreda, no he vuelto ni pienso volver a Olot... ¿A qué?...

I Urgell, a propòsit dels nostres il·lustrats i de la seva època, no va voler cloure el seu llibre de memòries sense complir amb tres sagrats deures. Recordar el poeta reusenc, Joaquim Maria Bartrina, del qual deia Urgell, que «era tan cínico en las seves poesies com delicat en el seu tracte». El pintor contava que Bartrina, poc abans de contraure la malaltia que el va conduir a la seva fi, adquirí un quadre d'Urgell, esmerçant sense regatejar les sis-centes pessetes que marcava el catàleg, però amb la precisa condició que el pintor ignoraria el nom del comprador. Tan fidelment es complí el tracte que fins tres anys després de la mort de Bartrina, Urgell no va assabentar-se de la veritat.

En el llibre de records del pintor, lleigeix en una pàgina: «Recuerdo a Tomás Padró, otro amigo de la infancia, que

había nacido para ser el primer crítico de su tiempo y que murió joven y pobre. Su entierro fué un acontecimiento. Finalmente, recuerdo al inolvidable Pepe Masrera, el mejor de los amigos, el hombre más bueno que he conocido, rico y generoso. ¡Cuántas veces alivió a sus compañeros y cuántas veces evitó con sus consejos que diéramos un mal paso! ¡Y como se lo agradezco!!»

Un capvespre tardor, resguardant-me del tallant que engegava el Montseny, vaig refugiar-me a l'estudi d'Urgell, que, com us he dit, era al carrer Padilla. També hi eren Josep Maria Giró, pintant i dibuixant, i Martí Garcés. Fou aquella tarda que Modest Urgell ens va contar que:

«Cap a l'any 1865, em trobava tan mancat de moneda com ric d'il·lusions. Viu a Tarragona. Carrer de l'Esplanada, número 6, pis quart i quarta porta. Em considerava feliç, treballant amb fe i delit, somniant èxits i contemplant des d'aquelles algades el mar. Un giravolt vell, rovellat i enclavat en el lloc més alt del terrat veí, com símbol d'eterna estabilitat, completava aquell quadre de soledat, quietud i repòs. Un matí vaig despertar sobresaltat: un estrany i estrident soroll em precipità cap a la finestra. Obro els finestrons i, horror!... Era el giravolt, el meu vell giravolt, que renovat, pintat de nou i brillant, voltava a dreta i esquerra com venjant-se del seu llarg i forçat captiveri. Passaren dies, però com que el giravolt prometia ésser tan insistent com abans fou el silenci, vaig exposar la meua entenimentada protesta al propietari, que vivia a la mateixa casa. Tipus egoista i esquerp que no trigà a enviar-me al botavolt, tot rondinant:

—«Ja hauríeu d'ésser pintamonies per a parlar com un estúpid!»

Al dia següent, deixava la meua mansarda on tant havia somniat... Després, quantes i quantes persones m'han recordat el giravolt del terrat tarragoní i quants tipus a la bèstia del propietari que em classificà entre els pintamonies!»

Rafael MORAGAS

AMICS DILECTES

Entre els homes que vaig conèixer també durant la guerra europea, hi ha Gerard de Lacaze-Duthiers, forjador d'una obra de passió que constitueix un cicle de combats; i és aquesta passió la que, segons ell, mena a l'harmonia. El seu esperit combatiu s'havia manifestat sempre, des del primer article publicat al «Chat Noir» l'any 1896, en la profusió de treballs amb els quals expedia els tresors del seu entusiasme, de la seva sinceritat, de la seva fe en l'art i en la vida. En ell hi parla de totes les produccions del pensament, de tots els aspectes de la vida estètica: literatura, novella, poesia, música, belles arts, arts decoratives, etc.; examina totes les temptatives, totes les realitzacions, totes les novetats, i admira els joves de talent, amb el mateix respecte que aquells que ell considera genials.

Lacaze-Duthiers m'opareixia com un ferrer que pica i repica amb el mallet d'una munt de l'enclusa per a fer-ne sortir harmonioses guspires. Ferrer un xic febril, de moviments sacsejats, corbat sota el pes secular del dolor.

Va crear un neologisme, «l'aristocràcia», que és, segons ell, el buscador apassionat que remou les arenes de la vida per a extreure'n les llavors d'or.

Diu que «l'aristocràcia» és més que un artista; que és un super artista que posa els actes de la seva vida d'acord amb el seu pensament. La seva característica és la independència, la sinceritat implacable, absoluta. Els actes de la seva existència allarguen i recolzen les obres del seu esperit. Per a ésser un «aristocràcia», ni tan sols és necessari fer una obra; ni tan sols ha de comprendre i estimar. Aquell que sent penetrar en ell les belleses de la vida, els efluvis màgics de l'art, ja és un artista, un poeta, des del moment que crea de bell nou, amb la seva emoció, la vida continguda dintre la naturalesa, la vida continguda dintre l'art. La seva emoció és acció d'art i aquesta emoció serà purificació de vida; serà l'àngel guardià del seu interior, i de la seva existència en farà una obra d'art, amb actes nobles i desinteressats i amb accions d'art.

Lacaze-Duthiers no volgué mai dedicarse al «journalisme immonde», com digué Zola durant l'afer Dreyfus. La seva labor escrita s'escampà per revistes selectes i es condensà en obres tupidies i elevades. Com Han Ryner, ocupava un lloc en un establiment universitari de la capital i tenia la feblesa de consagrar els seus lleures a obres d'ensenyament post-escolar, volent fer triomfar en la vida les doctrines generoses, exposades en els seus llibres. Fundà teatre universitat del poble, museus regionals, preconcit festes d'art i es reproduï en conferències.

Fou precisament en una d'elles on em fou presentat. Era en plena guerra europea, quan era perillós exposar lliurement una opinió. Fou una dissertació que aixecà bastant de polseguera i bastant de polícia; en ella s'atreia a admirar i defensar les revistes que aleshores era de bon to denominar derrotistes. La va donar a la Ga-

leria Goupil, amb motiu de l'exposició de l'artista Raymond Duncan. El tema era aquest: «Les jeunes revues littéraires d'avantgarde». En sortir, la policia demanà els papers d'identitat a tothom, i per poc que els estrangers que hi assistíem no anem a parar a la comissaria. Gerard-Duthiers, alt, amb uns braços com dos remys, ens franquejà el pas, indignat per l'actitud dels agents.

Després el vaig trobar alguna vegada a la biblioteca de Sainte Geneviève, la seva preferida, i de tant en tant el torno a trobar rellegint les seves obres humanes, plenes d'un ideal d'amor i de bellesa; les seves obres que ens parlen de la seva glòria, de la glòria d'haver aportat una concepció original i personal de l'art i de la vida als seus contemporanis, d'haver afegit una obra sublim a aquelles que més honoren la literatura de tots els temps.

Louis de Gonzague-Frick, que va dir que Lacaze-Duthiers era l'autor més fidel a les seves teories, venia moltes vegades a alguna tertúlia. La darrera a la qual vaig veure'l va ésser interrompuda pel bombardeig i tots vàrem anar-nos-en de pressa a l'estació del metropolità més pròxima, representant la asseguts als graons de l'escala. Era un tipus alt, anglosat, amb monòcle, bon poeta, posat arrogant i cor de noi. De moment, imposava, però al cap de poc de parlar-li hom s'adonava que se'l podia saludar amb una forta banyada. Alguns el consideraven una mica guillat i jo no vaig compartir la mateixa opinió fins l'any 1929, en retrobar-lo en una cerveseria de Montmartre, amb el tipus més anglosat, els ulls refreguts, els anys més marcats a la cara i alimentant la convicció ferma que totes les dones es morien per ell. Va parlar-me atropellant-se uns mots amb els altres, en vers i cantant, impertinentment amb el monòcle les dones de les taules veïnes i declarant que és en la poesia on la humanitat ha de cercar consol per als seus mals.

A la revista «Soi-Même» també hi venia sovint un jove anomenat Jean Cassou, tímid, però atrevit amb els escrits, al qual jo vaig predir un bell avenir en la carrera de les lletres. De mare espanyola, parlava correctament el castellà, amb un accent més pur que el meu, malgrat actuar jo, aleshores, de professor d'aquest idioma a les «Ecoles Internationales», on cada vespre havia d'enfrontar-me amb un bell estol de damiselles admiradores d'Espanya a través de les curses de braus, del ball flamenc i de les «nits blaves i perfumades» d'Andalusia.

Cassou és un dels companys de redacció que més embranzida prengué. En les seves ja nombroses obres, hi sura un romanticisme arcaic molt seu, però que no té res a veure amb el romanticisme que el distingia abans. Té innombrables obres publicades i gaudeix d'un merescut prestigi.

La primavera del 1933, al cap de quinze anys, l'atzar m'el portà altre cop al meu davant. Em trobava a Lille, representant el Govern de la República Espanyola, en una manifestació comercial que reclamà la me-

EL JARDI D'ANNA DE NOAILLES

S'ha inaugurat a Amphion un jardí dedicat a la memòria de la comtessa Anna de Noailles. Catalunya ha estat representada a la inauguració.

Res no podia donar tant la impressió de la poesia d'Anna de Noailles com un jardí, un jardí solemniament senyoriol, però clar, lluminós, florit, sensual.

«Si mon âme flottante environnait ma tombe»

El jardí d'Amphion dirà bé l'ànima poètica de l'autora de: «L'honneur de souffrir». Aigua, pins, i algun xiprer que recordi la voluptat de braços allargats vers el blau d'Anna de Noailles.

Com va plaure a aquesta bona amiga de Catalunya barrejar la mort i la voluptat! Però no d'una faïsc Maurici Barres, atreta per les terboleses lacustres de Venècia. D'una faïsc sòlida, jugant amb els records d'un cos fortament acusat: «Je rêve aux défauts de ta belle bouche». I acarant aquest cos amb imaginació juganera, apropant-hi el bes dels llavis amb nitidesa, volatitzant-lo, partint d'una realitat que no és pas el mateix que donar cos a una realitat.

«Tu vis, je bois l'azur qu'épanche ton visage. Ton rire me nourrit comme d'un blé plus [fin.]»

I és després d'aquestes evocacions transfigurades, passades per una llum potentíssima, que dissol i transforma, quan Anna de Noailles es complau a dir-nos:

«J'écris pour que le jour ou je ne serai [plus]...»

El dia que ella no hi fos, i què caldria que recordéssim d'Anna de Noailles? La llum del seu verb, la seva frescor, la seva brillantor d'aigua assolada: res lleig; tot bell i això és el que recordem d'ella.

El meu bon amic Roc Boronat evoca la figura d'Anna de Noailles, d'un dia que assistí a una recepció a la casa de la gran poetessa de França. A pres d'Anna de Noailles, Francesc Macià hi havia portat els catalans enjudiciats pels fets de Prats de Molló. Anna de Noailles els va rebre en els seus salons, immòbil, estirada en un divan, amb una posa semblant a la de Madame Recamier de la pintura de David. Admirablement maquillada

i vestida, allargava la punta dels dits al bes de tots. Però res no desfeia la composició amb què es presentava: un estudi i una cura absoluts presidien la seva exhibició: «Era bella; no tenia anys» — ens diu Roc Boronat, en recordar-la.

La mateixa Anna de Noailles del divan, la que no volia que els anys la traïssin, és l'Anna de Noailles que va dels seus llibres de poemes a les seves novel·les; de «Le Coeur incommensurable» a «Le Visage émerveillé»; joventut agudíssima i set arborada de bellesa. Si els arboraments d'Anna de Noailles s'apropen als de Renée Vivien, es troben, els uns, arboraments de rosers i, els altres, d'aigua de llacuna pontina en hora de calda. Si en recordar el desig d'Anna de Noailles en els seus versos més apassionats:

«Ja t'aimerais même fou; je t'aimerais même mort!»

el posem al costat dels crits d'entranya sagrant que són les poesies de Gabriela Mistral, es percep que Anna de Noailles megala amb blanc de flor de pomera i la poetessa xilena amb vermell amorat de coltellada.

Jardins d'Amphion, comtessa Anna de Noailles, jardí vora d'un llac, un d'aquests jardins que sembla que no han de tenir hivern, ni pluges de fulles grogues, ni arbres de branquillons despullats. I música, una música harmoniosa que es diria que posa l'autora d'«Exaltitudes» sota el lema d'Etienne Dolet: «L'harmonie; voilà ma volupté!»

Anna de Noailles, tofa de flors: miracle de cantar, amb perfum, les coses precises.

UN LLIBRE I UNA CARTA

Em ve del Front un llibre de versos. L'acompanya una carta que em diu: «La guerra no m'ha permès corregir les proves del meu llibre i la portada és lamentable: barrejar de carnet sindical i de llibre de pregueses.» He traduït aquestes advertències, que són certes, de la carta que acompanya el llibre, car la carta i el llibre són escrits en castellà. El llibre es rotula: «A todos los aires». El signa: Agustín S. Puértolas.

No coneix l'autor i cerco endevinar-lo per la seva poesia. La poesia és oberta i porta diverses dades. En el llibre, hi ha poesies datades el 1933 i poesies datades el 1938. Descomptada una, que té als peus la fixació del lloc on fou escrita: «Fuentes Calientes», les altres ens precisen un home dintre de la nostra lluita o ens deixen endevinar un trotramó. Al costat de «Songs d'Harlem» s'hi obre la cançó plena d'evocacions: «Louisiana», dedicada a Sherwood Anderson, per a molts el descobridor literari dels Negres de la Nova Orleans. Vora d'un interval: «Del alerta del Marinero», que ronca amb veu de sirena de vaixell que ha ancorat en molts ports, hi ha fixacions de caminants que no poden sorgir sinó d'una vida errant:

«Aquellos que con un saco de mendrugos y una sartén, dejaban su sombra arrugada en cualquiera cuneta del mundo.»

No sé pas els anys que pot tenir l'autor de «A todos los aires», però el llibre és de jove. Sense una sensibilitat vivament aguda, no s'escriuen poemes com: «El Minero y la Muerte» i «Tierra oscura». Sense un entusiasme amb foc de vint anys, malgrat es pugui passar dels 35, no es llancen els rimtes colpejados de: «Clichés de impaciencia», escrits per a poder-los cridar dintre de vents creuats.

Aquest llibre d'Agustí S. Puértolas, petit, «sense corregir, amb portada lamentable — com diu l'autor —, i amb aspecte de carnet sindical o llibre de pregueses», és el llibre d'un poeta. Però d'un poeta que ha fet poesia en moments circumstancials. Hi ha poemes que escriuen volum de poemes darrera volum de poemes. Les poesies d'Agustí S. Puértolas han brollat a l'atzar del moment poètic o del record poètic. La nostra guerra n'ha inspirat algunes, que es barregen, de faïsc volguda, amb d'altres violentament obertes als encruïllaments dels camins del món. Una característica total deixa, però, l'autor a les poesies: El muscle.

Cap poema del volumet: «A todos los aires», es dona a l'oreig com una llana voleiada: la randa, el subtil, el dringant, l'espuirneig, no tenen cabuda en la poesia d'Agustí S. Puértolas. Es diuen rimtes amb un començ d'esculturació.

«La proa de tu barco arrancó las trenzas al viento ahogando las sirenas traidoras.»

El cant d'encís naufraga en la contundència de l'onatge verbal del poema de Puértolas. El cant d'encís és substituït pel cant que vol ésser l'element dels elements: un alerta viu a l'home. Les oïdes taponades amb cotó dels companys d'Ulisses, i l'Ulisses lligat al pal major del seu navili, es fan incomprensibles car els cants aplegats en: «A todos los aires» que reclamen oïdes desencerrades i homes ja molt lluny dels cants envermellits de corall per la ràtlla de cor d'uns llavis.

Agustí S. Puértolas, veu continental, és iode, caiguda d'ona alta, ritme que es clava, ràtlla d'estel errant, entrats amb vibració de circumferència en la remor única del doll central de la lírica castellana d'ara.

Ferran CANYAMERES

Ramon VINYES

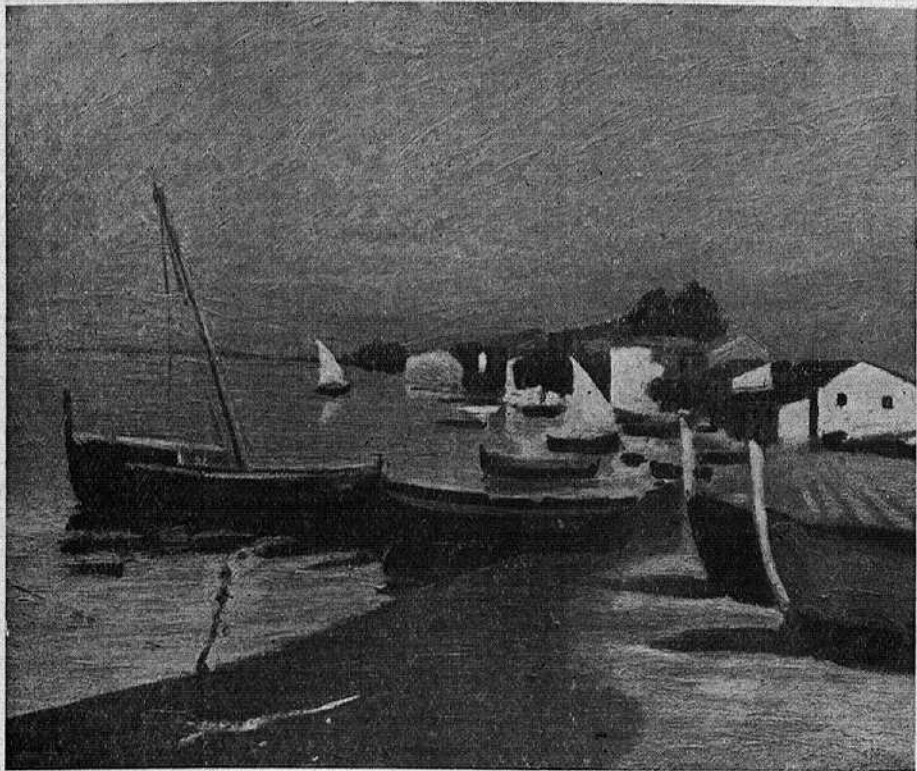
MARIÀ LLAVANERA

PINTOR DE LLEDÓ, ALCALOIDE DE LA GARROTXA

Una curta estada, feta fa algunes setmanes, al típic poblet de Lledó, va ésser prou per a evocar en mi, i amb tota la seva intensitat, el record d'aquell pintor que va dir-se Marià Llavenera, el qual, traspassat el 1927 quan la seva obra havia assolit ja el llindar de la maduresa, havia estat, segons el crític Rafael Benet, "un gran infant ingenu i fort, amb aquell gra de picardia profunda que és la sal i la defensa dels infants".

clapada d'oliverars i que inspirà al poeta C. Fages de Climent aquells versos que fan:

Vila de Lledó, la senyorial,
la dels oliverars fullats d'or i plata,
les dues parròquies de baix i de dalt
i el clos de canonges de la col·legiata,
i un odi rival
entre el veïnatge de cada beata
si no surt de missa pel mateix portal!

M. LLAVANERA: MARINA, PORT DE LA SELVA

Llavenera, pintor racial per excel·lència, sentia com ningú ha sentit l'encant del bressol que l'havia vist néixer, l'encant de Lledó, aquesta "vileta bruna com llesca de pa de mestai" segons escrivi el poeta Lluís G. Pla en una de les seves "Estampes empordaneses", i l'entusiasme del qual pel paisatge que el voltava, va portar-lo a contractar amb més d'un propietari la permanència de diversos arbres, la desaparició dels quals ell hauria sentit en les fibres més sensibles de la seva pròpia carn.

Autodidacte en els seus primers temps, les seves pintures primítives motivaren un article de Puig Pujades a "L'Empordà Federal", passant, al cap de poc, a l'Escola de Belles Arts d'Olot, on fou deixeble d'Ivo Pascual i amic inseparable dels Francesc Vayreda i Ignasi Mallol. Consolidada ja la seva formació, repreguè les seves estades a la població nadiua i, després d'haver-se donat a conèixer en més d'una temporada a les Galeries de la Ciutat comtal, formà part de l'agrupació "Les Arts i els Artistes". Els seus viatges a París i a diverses contrades d'Itàlia, no varen pas poder apartar-lo del seu venerat poble de Lledó, sobretot des del moment que s'accentuaren els símptomes de la malaltia que havia d'arrabassar-nos el per sempre més. Això em mou a evocar de bell nou el record d'aquesta vileta, plena de records medievals, enmig d'una terra vermellena

Aquest és el Lledó que, com ja he escrit al començament, vaig reveure fa algunes setmanes, i al voltant del qual vaig poder evocar encara la figura escardalena i magra del pintor que ha motivat aquestes ratlles. Figura que té molts punts de contacte amb la d'aquell Sigüenza que creà un dia el gran estilista llevantí Gabriel Miró, i que, com ell, s'estasiava davant del seu paisatge; per bé que, mentre l'un l'evocava a través de la seva prosa exquisida, l'altre el feia reviuire en les seves teles plenes de llum i amarades de tota l'essència d'aquells agrupaments rústecs que ell estimava tant.

Difícilment trobaríem, doncs, entre nosaltres, un artista que, com En Llavenera, hagi desenvolupat una major efusió de comentaris, emesos amb una més intensa cordialitat, puix que, a part dels noms del crític i poeta esmentats, cal recordar els crítics Carles i Josep M. Capdevila, a més d'En Puig Pujades i del gironí Xavier Montsalvatge, el qual havíem sentit, en més d'una ocasió, contar delicioses anècdotes atribuïdes al pintor Lledó i que segurament hauria plasmat en la seva prosa neta i cristallina, a no ésser que, com el mateix pintor, ell sentia també extingir-se gradualment la seva vida.

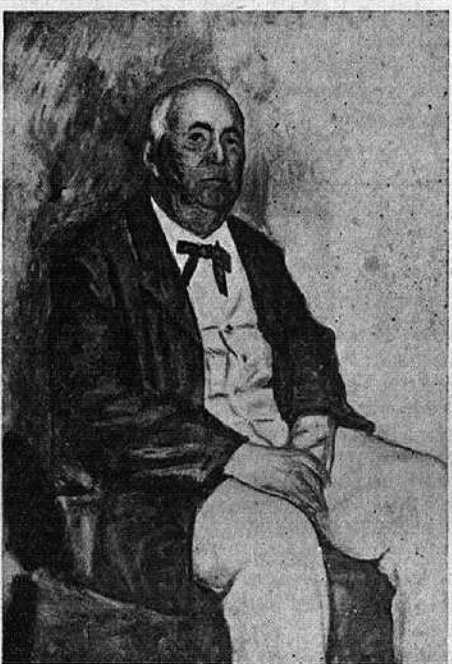
Fins aquest moment no ens hem referit a l'obra d'En Llavenera més que per a esmentar-lo com paisatgista; recordem, pe-

ro, que ell va cultivar, de més a més, el retrat, els estudis d'interiors i la natura morta, i és en aquest caire de la seva pintura que l'esmentat crític Rafael Benet assenyala un cert parentiu amb la pintura holandesa fins a l'extrem d'evocar el realisme d'un Franz Hals fent-ne ressaltar la seva joiosa sensualitat i el seu desig constant d'interpretar les formes amb un màxim de claredat i de precisió...

Pel que es refereix als seus interiors, l'avençament que hem tingut darrerament de veure'n algunes mostres, no ha fet sinó corroborar el seu parentiu amb la pintura flamenca del nord, al temps que ofereixen el contrast més viu amb la seva pintura a ple aire, que, per altra part, cal reconèixer que és la que ens dona una impressió més justa del seu fort temperament. Quant a les seves natures mortes i bodegons, és perfectament explicable que s'aduguin amb la mateixa tònica dels retrats i dels interiors, tot i que el realisme de la seva interpretació hi sigui portat fins a les darreres conseqüències.

El mateix crític Rafael Benet, en el treball que va dedicar-li amb motiu de l'exposició pòstuma a la Sala Parés, ens recorda el nombre considerable de teles d'aquest pintor que avui valoren algunes col·leccions particulars i, després d'esmentar els noms de Lluís Plandiura (la col·lecció del qual fou adquirida pel Museu d'Art de Catalunya), de Josep Sala i Ferran Benet, recorda que és el Dr. Estilós el que avui, degut a la relació íntima que, com a metge, va tenir amb el nostre pintor, posseeix un conjunt més escollit de l'obra drà consultar amb un major deteniment el dia que es vulgui fer un estudi un bon xic detingut de la seva obra.

Hem esmentat l'escriptor Josep M. Capdevila entre els crítics que s'han referit al pintor Llavenera; recordem, però, que en la relació que dels darrers dies de la seva vida dona en el seu llibre: "Amics i terra amiga", és, sobretot, l'aspecte psicològic i el temperament de l'artista el

M. LLAVANERA: RETRAT DEL SEU AVI

M. LLAVANERA: RETRAT DEL PINTOR IVO PASCUAL

que hi és fortament evocat, aquell seu desig fervent de poder enllestir encara algunes teles que, de temps, tenia començades, i aquell anhel fervent de viure, tot i sentir que en la caixa del seu pit la sang corria cada moment amb una major dificultat.

D'entre les obres que reproduïm, cal re-

marcar la marina de Port de la Selva, aspecte que va cultivar sols d'una manera excepcional.

Impossibilitats de reproduir cap dels seus paisatges de Lledó, donem dos retrats, dels quals el del seu avi, d'un innegable interès.

Ramon de P. VAYREDA

ELS MESTRES TIPOGRAFS

OCTAVI VIADER I MARGARIT

El conegut mestre impressor i editor acuradíssim, Octavi Viader i Margarit, ha mort a la seva ciutat natal de Guixols. Octavi Viader, tot i la seva edat avançada, en morir tenia 74 anys, conservava una joiosa vigoria que dedicava de ple a les seves activitats editorials. Precisament ha mort quan acabava l'edició d'una obra de gran relleu per a les lletres catalanes, en la qual havia posat tot el seu amor i aquell bon gust que arreu li era reconegut.

L'Editorial Viader, que ell creà, gaudia d'un gran prestigi a tots els Centres intel·lectuals d'Europa per la pulcritud dels seus treballs i per l'especialitat de les obres que publicava. Octavi Viader era un enamorat de la seva professió i un refinat bibliòfil, recercador infatigable d'obres i exemplars raríssims. Home de clara intel·ligència i treballador de mena, tot el seu prestigi era fruit d'un continuat esforç personal. Certament Octavi Viader podia estar orgullós de la seva obra. Cal recordar l'èxit obtingut amb la publicació del "Quixot" en fulls de suro, obra única que no té precedent en la història de la impremta i que li donà un relleu universal. Cal esmentar, també, la famosa edició facsimil de "Tirant lo Blanc", còpia fidel de l'únic exemplar existent a Espanya. Publicà també una edició

bellament rel·ligada del "Psalteri", del clàssic valencià Roig de Corella, i una magnífica edició del poema "Bernardo del Carpio", amb dibuixos-lamines i planes ornades estil Renaixement, d'una exquisidesa extraordinària. I s'ha de tenir en compte, encara, que a mestre Viader es deu d'haver-se pogut acabar la publicació de la interessantíssima història d'Alfonso V de Aragó, obra pòstuma d'Ametller, exhaurida tot just impresa. De l'estampa Viader n'eixí, l'any 1933, com a homenatge a Mallorca, una afiligranada edició del "Llibre de la Benaventurada vinguda de l'Emperador i Rei En Carles V a la ciutat de Mallorca", facsimil en el qual quedà contingut tot l'encís d'aquella època. El mestre Viader, se'l considerava una veritable personalitat en l'art d'imprimir, honorant-se amb el tracte dels bibliòfils d'anomenada mundial i amb l'amistat dels nostres escriptors i poetes. Serveixin aquestes ratlles de merescut homenatge a l'home de treball, al patriota, que tant es desvelà per l'engrandiment de les nostres arts gràfiques posant-les en condicions de poder competir, com competien les edicions de la Casa Viader, amb les estrangeres de millor gust. Ha mort humilment com humil havia estat la seva vida.

La seva obra serà, per a tots, un record permanent.

CARNET DE LES ARTS

Una excel·lent pintura d'Albert André representa, treballant, un jove ceramista ros i rosat, esclatant com un Renoir. Es Jean Renoir, fill del gran pintor, l'any 1918, després de la seva ferida de guerra. Vivia aleshores a Cagnes amb el seu pare malalt que acumulava les seves darreres obres mestres cantant i rient, com si no haguessin passat ni els anys de guerra ni els mesos d'hospital dels seus dos fills. Un dia, Jean Renoir mostrà al seu pare una ceràmica que acabava de fer. El vell Renoir estava encisat. Exactament seixanta anys abans, noiet de 16 anys, també havia fet, a París, per viure, els seus primers assaigs de pintura sobre porcellana. I va fer construir un forn en el taller que acabava de deixar Guino, el jove escultor encarregat per Vollard de modelar algunes estàtues segons els dibuixos del mestre. Jean Renoir, obrer ceramista, es posà a produir a Cagnes, amb terra de Vallarins, sol i més tard amb el seu germà Claude, còpies i gerros abundantment decorats que es pogueren fins i tot comprar, l'any 1912, a París, en una botigueta que Jean Renoir havia convertit en dipòsit. Fou en aquell moment quan Jean Renoir fou sobtadament víctima de la seva crisi aguda de cinema.

Abandonà el forn, els colors, la botiga. I tothom sap el que ocorregué... Jean Renoir és avui l'autor de les obres més considerables del cinema francès... «Els baixos fons», «La gran illació», i darrerament «La Mar-sellesa».

Gustave Geffroy (1855-1926), que Barbey d'Aurevilly anomenava «el just de «La Justícia», recordant les seves campanyes en el diari «La Justícia», de Clemenceau, fou sobretot el perfecte historiador, tan sovint plagiat, de Manet, de l'impressionisme, de Cézanne i de Rodin. Els seus vuit volums de «La vida artística» i el seu «Claude Monet» constitueixen un magnífic repertori de documents indispensables a aquells que volen conèixer en els seus més petits detalls l'activitat artística francesa del 1870 al 1900.

Que Geffroy, escriptor d'art, s'hagi dissoltadament limitat a aquest període; que, administrador de la manufactura dels Gobelins (1908-1926) hagi preferit els cartons de pintors mediocres (menys Monet i Redon) als que haurien pogut executar Signac, Bonnard, Roussel, Vuillard, fins i tot els seus amics no ho podrien negar. Però Geffroy fou l'inventor d'un vocabulari pictòric personal i d'una llengua de sonoritat original, un periodista polític coratjós.

Àra, Achille Astre, autor de «Records d'art i de literatura» (1930), acaba de publicar un fascicle sobre Gustave Geffroy, del qual fou amic i un dels seus secretaris. I recorda totes les raons que tenen els homes d'avui de venerar la memòria de l'historiador de Blanqui, del novel·lista de «L'aprenent», aquest precursor de Dabot, del defensor del lirisme pictòric més exaltant.

A la Galeria Jeanne Castel, 32, d'avinguda Matignon, París, ha estat oberta fins fa poc una exposició de dibuixos del nostre caricaturista Bagaria i de ceràmiques de López Rey.

L'encisador petit museu provisionalment instal·lat a la petita ciutat francesa de Meudon esdevindrà important sense tardar massa, i és que té com a animador Charles Léger, que sap menar a bon port tot el que s'emprèn. Ho prou ben bé dedicant vint-i-cinc anys de la seva vida a la tria i a la divulgació d'obres de Gustave Courbet.

El museu de Meudon, amb els seus tres-cents números, té dues seccions. L'una d'art, l'altra de folklore. S'hi troben les curioses botelles de la vidreria reial del Bas-Meudon, fundada per Lluís XV, l'antic rètol de «La pêche miraculeuse», etc.

S'hi pot veure també el «Berthelot» de Rodin, obres i retrats (olis, dibuixos, fotos) de les glòries de Meudon a través del segle XIX: Wagner (1841) i el seu propietari Léon Cladel, Théodore Rousseau, Diaz i Courbet, Manet i Fantin-Latour. En resum, una perfecta realització i un exemple.

L'ART A L'ESTRANGER: HOLANDA

Holanda coneix, aquest estiu, una activitat artística considerable. A Rotterdam, al museu Boymans, té lloc la presentació de «Quatre segles d'art» amb les obres manlevades a les col·leccions holandeses. A La Haia, hi ha la reorganització del «Gemeente Museum» de Van Gelder, mentre que les col·leccions de Kro-

1938 el país de les grans iniciatives culturals i museogràfiques.

En l'Europa monàrquica neix el 1648 aquesta petita república protestant i burgesa de comerciants democràtics units per la consigna: llibertat, igualtat, solidaritat. I tots els pintors d'aquesta consigna seran pintors de la realitat més familiar i més humana.

El retrat holandès és sempre un document psicològic exacte, la sòbria "fitxa" d'un rostre. El vestit: feltre ombrívol o bonet, coll blanc, vestits negres, no és gens sumptuós. Franz Hals, no obstant (1580-1666), tot i preocupant-se de la semblança física, no negligia els feixits preciosos, l'esclat de les sedes i de les joies. Fins a l'època en què, esdevingut vell, amargat i pobre, els seus retrats atenyen de vegades la intensitat interior dels de Rembrandt, la seva paleta és brillant i la seva fantasia jovial.

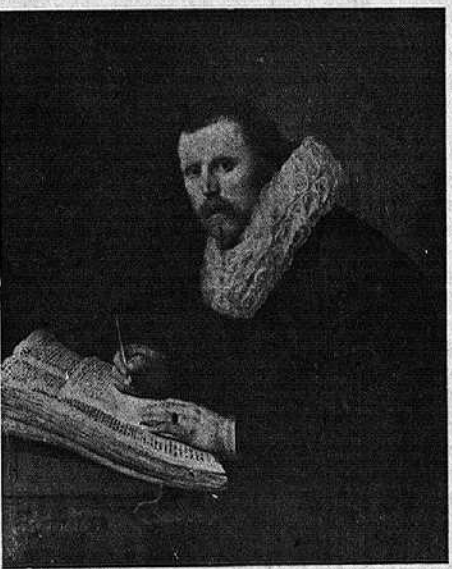
Pinta amb brio, amb l'ajut de tons purs, uns éssers seductors que riuen, parlen, s'agiten. Però en llurs trets i llurs mirades, ni confidències, ni confessions.

La revelació de la vida interior i la intuïció poètica pertanyen al geni de Rembrandt (1606-1669), a partir de 1656, aleshores que arruïnat, perseguit per deutes, pinta per la seva sola satisfacció, amb la llibertat de Miquel Àngel, de Ticià, de Goya, del Renoir vell. «Els síndics» (1662), la «Llicència d'anatomia», la «Núvia jueva» (1660), els últims retrats, més reals que el real, són d'un patètic pictòric que representaria potser un dels cims de l'art, si els dibuixos i els aigua-forts de Rembrandt no assolissin una emoció més humana encara i més directa.

En la pintura de paisatge, Guppi i Van de Velde, pintors de marines, Van Goyen, Potter, Hobbema, etc., pintors de la veritat dels rius, dels prats, dels camps, s'esborren davant Ruysdael (1629-1682), que recrea la natura, anuncia el romanticisme i lliga Rubens a Constable, i després a Théodore Rousseau.

Així mateix per als quadres "de gènere" tan específicament holandesos. Jan Steen, Van Ostade, Metsu, Terborch, i gran

que tots ells, Pieter de Hovels (1629-1685) són preciosos observadors anecdòtics o satírics de la vida de família i de les tavernes, de l'alegria dels mercats, dels embracs i de les cortesanes. Tots empal·lideixen davant la puresa de Vermeer de Delft (1629-1685), poeta de l'anti-poètic, pintor d'un esclat, d'una riquesa de colorit i sobretot d'una dolçor humana, l'equivalent dels quals no retrobarem

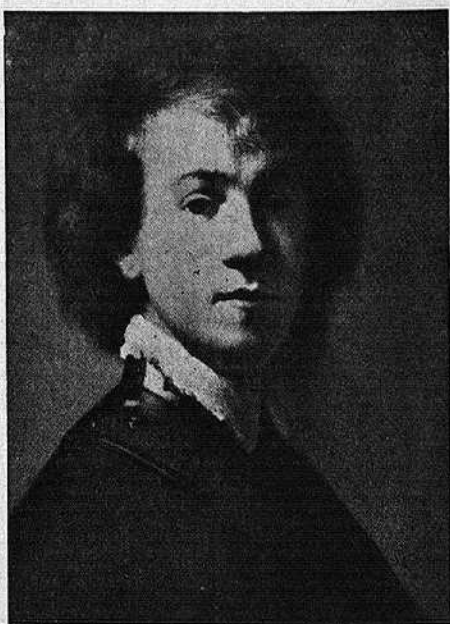
REMBRANDT: RETRAT D'UN SAVI

fins dos segles més tard, en algunes figures de Corot.

Després del 1670, cal esperar el mig i la fi del segle XIX, amb Breitner, Josep Israels, Matthijs, Maris, per a retrobar un art holandès autòcton de qualitat.

Però la història de l'art holandès més original, als segles XIX i XX, es confon amb la història de la pintura francesa en la persona dels tres grans nòmades: Jongking (1819-1891), precursor de l'impressionisme, Van Gogh (1853-1890) i Kees Van Dongen.

G. B.

REMBRANDT: AUTORETRAT. 1629

ller-Muller cedides a l'Estat són instal·lades prop de la ciutat d'Ede, en un dels més bells museus moderns, construït per un amic de Signac i de Luce, l'arquitecte belga Van de Velde. Al museu municipal d'Amsterdam, en fi, Roëll i Sandberg, gràcies a la comprensió del conseller socialista Bockman, presenten dues centes obres de Van Gogh i l'exposició de «Cent anys de pintura francesa» (1800-1900).

Totes aquestes manifestacions, sense comptar els tresors permanents dels vells museus nacionals, fan de la Holanda del